

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра історії України

Дипломна робота

магістра

з теми **«Методичні засади вивчення Сінхайської революції у
9 класах закладів загальної середньої освіти»**

Виконала: здобувачка вищої освіти 2 курсу,
групи Ist1-M24

спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
освітньо-професійної програми (Історія та
громадянська освіта)

Фуркал Віталіни Вікторівни

Керівник: Комарніцький О.Б.,
доктор історичних наук, професор

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Історіографії дослідження.....	7
1.2. Джерельна база дослідження.....	17
1.3. Методологічні засади дослідження.....	22
1.4. Аналіз змісту навчальних програм і підручників щодо висвітлення Сінхайської революції.....	23
РОЗДІЛ II. ПЕРЕДРЕВОЛЮЦІЙНА КРИЗА В КИТАЇ ТА ЇЇ ВИТОКИ.....	30
2.1. Загальна характеристика політичного та соціально-економічного становища Китаю у другій половині XIX – на початку XX ст.....	30
2.2. Передумови та причини Сінхайської революції.....	38
РОЗДІЛ III. СІНХАЙСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1911-1912 рр. ТА ЇЇ ІДЕЙНІ ЗАСАДИ.....	45
3.1. Хід революційних подій 1911–1912 рр. та їх наслідки.....	45
3.2. Ідеологічна доктрина Сунь Ятсена: три народні принципи.....	56
РОЗДІЛ IV. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ СІНХАЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В КУРСІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ У 9 КЛАСІ.....	67
4.1. Компетентнісний підхід до викладання теми та формування міжпредметних зв'язків.....	67
4.2. Методика використання джерел, візуальних матеріалів та інтерактивних засобів навчання.....	73
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	91

ВСТУП

Актуальність теми. Сінхайська революція є однією з найважливіших подій світової історії початку XX ст., що має глибоке теоретичне і практичне значення для розуміння процесів модернізації у Східній Азії. Революція 1911 р. поклала край багатовіковому монархічному правлінню в Китаї, завершивши понад дві тисячі років імперської влади та, призвівши до краху династії Цін, – останньої правлячої династії, яка упродовж тривалого часу визначала історичну траєкторію країни. Це стало переломним моментом у політичному розвитку, що започаткував формування Китайської Республіки. Вивчення цієї події дозволяє школярам зрозуміти глибинні суспільні процеси, які впливали на модернізацію Східної Азії, демонструючи взаємодію внутрішніх соціальних криз (таких як національне приниження, зубожіння селянства та слабкість маньчжурського уряду) і руйнівного зовнішнього впливу великих держав, які перетворювали Китай на напівколонію. Аналіз цієї події допомагає усвідомити, як традиційне, феодально-деспотичне суспільство переходило до республіканських форм правління, що було революційним кроком для Сходу.

Вивчення революції, зокрема ролі революційних сил, очолюваних Сунь Ятсеном та його ідеологією «Трьох народних принципів» (націоналізм, народовладдя, народний добробут), поглиблює знання учнів про роль особистості та політичних ідей у радикальних змінах початку XX ст. Методично правильне подання цього матеріалу є вкрай важливим: воно сприяє формуванню в учнів критичного мислення та вмінню оцінювати причини і наслідки політичної нестабільності. Належне методичне забезпечення сприяє формуванню у здобувачів освіти комплексного уявлення про історію Східної Азії та розуміння того, чому реформи (як, наприклад, «Сто днів реформ») зазнали поразки, а революційний шлях виявився неминучим. Таким чином, тема має як глибоке теоретичне, так і важливе практичне значення для розвитку компетентнісного підходу у сучасній історичній освіті.

Об'єктом дослідження є вивчення на уроках історії у закладах загальної середньої освіти учнями 9-х класів процесу Сінхайської революції 1911-1912 рр. як ключового етапу модернізації Китаю та формування республіканської державності.

Предмет дослідження охоплює методичні підходи, прийоми та засоби, що забезпечують ефективне засвоєння учнями 9-х класів історичних передумов, перебігу та прямих наслідків Сінхайської революції 1911-1912 рр. у контексті переходу Китаю від імперії до республіки, сприяючи формуванню їхнього критичного мислення.

Хронологічні межі роботи охоплюють період з кінця XIX ст. до 1912 р..

Географічні межі дослідження охоплюють територію Китайської імперії на початку XX ст. з акцентом на ті провінції та міста, де відбувалися ключові події революції (наприклад, Учанське повстання), а також діяльність китайських революційних центрів за кордоном, які відіграли важливу роль у підготовці революції (наприклад, Японія, Південно-Східна Азія).

Метою дослідження є всебічний аналіз історичних передумов, перебігу та наслідків Сінхайської революції 1911-1912 рр. як важливого етапу модернізації Китаю, а також розроблення й обґрунтування ефективних методичних підходів до її вивчення в 9-х класах закладів загальної середньої освіти з метою формування в учнів критичного мислення та ключових історичних компетентностей.

Відповідно до поставленої мети, слід виділити такі **завдання**:

- з'ясувати глибинні передумови Сінхайської революції, розкрити взаємодію внутрішніх соціально-економічних криз та зовнішнього імперіалістичного впливу;

- висвітлити становлення та ідеологічні засади революційного руху в Китаї початку XX ст., приділивши особливу увагу програмі «Трьох народних принципів» Сунь Ятсена;

- розкрити ключові події Сінхайської революції та її безпосередні наслідки для Китаю;

- охарактеризувати особливості процесу переходу від імперської до республіканської форми правління та з'ясувати причини подальшої політичної нестабільності;

- описати основні етапи життя Сунь Ятсена, які вплинули на його ідеологічну доктрину;

- визначити рівень висвітлення теми Сінхайської революції в шкільних підручниках із Всесвітньої історії для 9-го класу, затверджених МОН України, оцінюючи повноту змісту та якість методичного апарату;

- здійснити порівняльний аналіз висвітлення теми Сінхайської шкільних підручниках із Всесвітньої історії, порівнюючи обсяг матеріалу, логіку структуризації тощо;

- обґрунтувати роль і місце теми «Сінхайська революція» у формуванні комплексного уявлення учнів про світову історію початку XX століття та процеси модернізації.

- проаналізувати компетентнісний підхід та визначити міжпредметні зв'язки відповідно до теми «Сінхайська революція»;

- описати методику використання джерел, візуальних матеріалів та інтерактивних засобів навчання під час вивчення Сінхайської революції.

Методологічні засади дослідження ґрунтуються на принципах історизму, об'єктивності, системності та науковості. Використання загальнонаукових методів поєднувалося зі спеціальними методами історичного та педагогічного аналізу. Провідними стали історико-генетичний метод для визначення причинно-наслідкових зв'язків Сінхайської революції, порівняльно-історичний – для аналізу подання теми в підручниках, а також методи моделювання і проєктування для створення структури у р. й методичних порад. Це забезпечило об'єктивність отриманих результатів і досягнення мети дослідження.

Елементи **наукової новизни дослідження** полягають в історичному контексті Сінхайської революції, її передумов, причин, перебігу та наслідків,

що дозволило більш цілісно представити революційні процеси початку XX ст., зокрема, в аналізі висвітлення Сінхайської революції в шкільних підручниках для 9 класу, що дало змогу визначити сильні та слабкі сторони їхнього історичного змісту та методичного подання.

Апробація результатів дослідження була здійснена на науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2024-2025 навчальному році (9-10 квітня 2025 р.), де було виголошено результати дослідження на тему «Початок Сінхайської революції в Китаї: повстання в Учані».

Публікації. Результати проведеного дослідження висвітлено в статті (Фуркал В. Початок Сінхайської революції в Китаї: повстання в Учані. *Наукові праці студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / [редкол.: О.М. Федьков (гол.), О.Б. Комарніцький (відп. ред.), О.В. Віннічук та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2025. Вип. 22. Ч. 1. С. 87-90).

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, 4 розділів та 10 підрозділів, висновків та списку використаних джерел і літератури, який складається з 85 позицій. Загальний обсяг роботи – 98 сторінок, основного тексту – 90 сторінок.

ВИСНОВКИ

Сінхайська революція була неминучим наслідком тривалої та системної кризи Цінської імперії, що закладена взаємодією двох ключових факторів: внутрішньої соціально-економічної деградації та зовнішнього імперіалістичного впливу. Внутрішня криза характеризувалася аграрною перенаселеністю (450 млн осіб при незмінних площах посівів), що спричиняло зuboжіння селянства, загострення соціальних суперечностей і нестачу продовольства. Домінування феодальних відносин гальмувало розвиток національного капіталізму. Зовнішній вплив після поразок в Опіумних війнах та Японо-китайській війні 1894–1895 рр. призвів до фактичного перетворення Китаю на напівколонію. Підписання Сімоносекського договору (1895) та особливо Боксерського протоколу (1901) не лише принизило національну гідність, але й спричинило фінансове розорення, військову залежність і територіальне розчленування на «сфери впливу» між Великою Британією, Росією, Японією, Німеччиною та Францією. Династія Цін, фактично очолювана імператрицею Цисі, остаточно втратила авторитет і довіру населення, виступаючи опорою як феодальної реакції, так і іноземного імперіалізму.

Нездатність маньчжурської влади до ефективної модернізації сформувала два протилежні шляхи порятунку Китаю: реформістський і революційний. Реформи самопосилення» (з 70-х рр. XIX ст.), очолені Лі Хунчжаном, мали прогресивний характер і були першою спробою модернізації армії, промисловості й освіти. Проте вони були непослідовними, наштовхувалися на опір консерваторів, фінансові труднощі та корупцію, а їхнє завершення у 1894 р. поразкою у війні з Японією виявило їхню неефективність. «Сто днів реформ» (1898 р.) імператора Гуансюя під впливом Кан Ювея були радикальнішими буржуазними перетвореннями. Вони провалилися через рішучий опір консервативних кіл, зраду Юань Шикая і відновлення регентства Цисі, довівши безперспективність оновлення імперії «згори». Поразка реформістів відкрила шлях для революційного руху. Його засновником став Сунь Ятсен, який ще у

1894 р. заснував Товариство відродження Китаю (Сінчжунхой) з відвертою метою повалення маньчжурської династії та ліквідації іноземного панування. Його ключовим досягненням стало об'єднання розрізнених груп у 1905 р. в Об'єднану революційну лігу Китаю (Тунминхой), що стало початком нової ери китайської революції та утвердило Сунь Ятсена як визнаного загальнонаціонального лідера.

Політична неспроможність влади та соціально-економічна криза стали безпосередніми причинами Сінхайської революції 1911–1913 рр., які зробили революційний вибух єдиним можливим виходом. Кульмінацією багаторічної боротьби стало Учанське повстання, що швидко переросло у всенародний революційний рух, підтримуваний широкими верствами населення (селяни, робітники, студенти, офіцери «нової армії»). Повстання в артилерійському дивізіоні біля Учань, що спалахнуло випадково і швидко охопило Ухань (Учань, Ханьян, Ханькоу), стало поштовхом до революції. Його успіх був забезпечений масовою народною підтримкою та паралічем маньчжурської влади. Протягом двох місяців більшість провінцій заявила про відокремлення від Пекіна. 29 грудня 1911 р. у Нанкіні представники 17 революційних провінцій обрали Сунь Ятсена тимчасовим президентом. 1 січня 1912 р. було проголошено Китайську Республіку. Революція формально завершилася 12 лютого 1912 р. підписанням Указу про зречення від престолу малолітнього імператора Пу І від імені імператриці Лун Ю. Ця подія ліквідувала 268-річне правління династії Цін та поклала край багатовіковій монархічній системі в Китаї. У березні 1912 р. була схвалена Тимчасова Конституція Республіки Китай, яка закріпила демократичні засади: народний суверенітет, рівність громадян, систему поділу влади та парламентський контроль, ставши першим кроком до конституційного розвитку. Проте, після цих подій політична стабільність так і не настала, проблеми виникли негайно після завершення революції, оскільки Юань Шикай швидко змусив Сунь Ятсена поступитися йому й зосередивши владу у своїх руках, розпустив парламент (1914 р.) і встановив

диктатуру, придушивши «Другу революцію» (1913 р.) Гоміндану (Національної партії, утвореної Сунь Ятсеном у 1912 р.).

Життя Сунь Ятсена (1866–1925), якого називають «батьком китайської нації», було повністю підпорядковане меті модернізації Китаю і повалення застарілої маньчжурської династії Цін. Його світогляд був сформований ще у дитинстві у провінції Гуандун, де поширювалися антиманьчжурські настрої та ідеї Тайпінського повстання, а також західною освітою на Гавайях та в Гонконзі, де він здобув диплом лікаря і переконався, що «справжнім тілом, яке потребувало лікування, була китайська нація». Після того, як цинська адміністрація проігнорувала його програми реформ, що призвело до еміграції у 1898 році, Сунь Ятсен остаточно перейшов до радикальної стратегії революційного перетворення державного устрою. Діяльність Сунь Ятсена та Тунминхой сформувала національну самосвідомість і політичну силу, що обґрунтувала необхідність заміни монархії республікою, консолідуючи сили для боротьби. Доктрина Сунь Ятсена стала спробою поєднати китайські традиції із західною політичною думкою. Вона пропонувала шлях до незалежної, сильної та демократичної держави через такі основні засади (хоча детально принципи у тексті не описані, їхня ідейна функція чітка): Націоналізм (повалення маньчжурів), Народовладдя (встановлення республіки) та Народний добробут (соціальні реформи).

На основі проведеного методологічного аналізу, вивчення теми «Сінхайська революція» у курсі історії 9 класу має вирішальне значення для формування в учнів комплексного уявлення про світову історію початку XX століття. Ця подія, будучи ключовим прикладом модернізаційних процесів і краху імперських систем, дозволяє учням усвідомити глобальний характер змін, що відбувалися тоді (перехід від монархії до республіки, зростання націоналізму та антиколоніальних настроїв). Розгляд революції в контексті боротьби за збереження суверенітету та ідей Сунь Ятсена допомагає школярам побачити Китай не як ізольований об'єкт, а як активного суб'єкта світової

політики, чий досвід резонує з аналогічними процесами в інших країнах, тим самим обґрунтовуючи її важливе місце у навчальній програмі.

Реалізація змісту теми «Сінхайська революція» має ґрунтуватися на компетентнісному підході, що передбачає формування не лише історичних (хронологічної, просторової, інформаційної), але й ключових компетентностей (громадянської, соціальної, підприємницької та цифрової). Для цього необхідно активно застосовувати міжпредметні зв'язки, інтегруючи дані географії (локалізація центрів повстань – Учан, Нанкін), правознавства (аналіз програмних документів, як-от програма Тунменхой) та літератури/мистецтва (культурна обізнаність). Такий підхід, зосереджений на здатності учнів критично мислити і застосовувати знання в проблемних ситуаціях, забезпечується використанням таких інтерактивних методів, як мозкова атака, евристичні запитання, проблемно-розвивальне навчання та, зокрема, дебати.

Ефективна методика викладання теми вимагає широкого залучення історичних джерел, візуальних матеріалів та інтерактивних засобів навчання. Робота з різнотипними джерелами (письмовими – звернення Сунь Ятсена; речовими; електронними – цифрова галерея Музею революції) повинна базуватися на критичному аналізі з розрізненням історичних «залишків» і «традицій», що сприяє розвитку інформаційної компетентності. Особлива увага приділяється візуальним матеріалам – історичним картам, фотографіям Учанського повстання та політичним карикатурам, які перетворюються з ілюстрацій на самостійні артефакти для структурованого аналізу (спостереження, інтерпретація, узагальнення). Використання інтерактивних форм, таких як групові проєкти та моделювання, підвищує мотивацію учнів та розвиває комунікативні навички, перетворюючи їх із пасивних споживачів інформації на активних дослідників історії.

Проведений аналіз висвітлення теми Сінхайської революції в шкільних підручниках із Всесвітньої історії для 9-го класу, затверджених МОН України, показує, що хоча всі видання задовольняють базові вимоги Державного стандарту щодо повноти змісту (забезпечуючи знання дати, причин, наслідків і

ролі Сунь Ятсена), вони демонструють істотну неоднорідність у якості методичного апарату та реалізації компетентнісного підходу: більшість підручників, особливо нових редакцій 2022 р., мають значні прогалини у формуванні просторової компетентності через відсутність або недостатнє використання історичних карт, а також інформаційної компетентності та критичного мислення через нерівномірне залучення уривків із документів, схем чи діаграм, тоді як окремі видання (наприклад, П. Полянського, Н. Сорочинської чи І. Коляди, 2017 р.) виділяються глибшим контекстом, кращою інтеграцією візуальних джерел (зокрема карт) і потужнішим аналітичним блоком завдань, створюючи більш цілісну дидактичну систему та часто перевершуючи деякі новіші підручники за обсягом матеріалу та логікою структуризації навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

Джерела

1. Всесвітня історія. Історія України. (інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2022. 260 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 25.10.2025).
3. Закон про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
4. Про внесення змін до Положення про електронні освітні ресурси від 29.05.2019 № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0666-19#Text> (дата звернення: 15.10.2025).
5. Сунь Ятсен про революційне піднесення в Китаї на початку XX ст. *Хрестоматія з нової історії* / за ред. В. А. Жабокрицького, В. В. Зайцева. Київ: Вид-во «Радянська школа», 1972. Ч.ІІ. 176 с.
6. «Три народні принципи» революційної програми Сунь Ятсена. *Хрестоматія з нової історії* / за ред. В. А. Жабокрицький, Л. А. В. В. Зайцев. Київ : Видавництво «Радянська школа», 1972, Ч.ІІ. 176 с.
7. 3 відозви про принципи зовнішньополітичної діяльності революційного уряду Китаю. *Хрестоматія з нової історії* / за ред. В. А. Жабокрицького, В. В. Зайцева. Київ: Вид-во «Радянська школа», 1972. Ч.ІІ.
8. Тихвинский, С. Л. (отв. ред.). Синьхайская революция (1911-1913 гг.): сб. док. и материал. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1968. 349 с.
9. 下關條約 (馬關條約) 原文 URL: 下關條約 (馬關條約) 原文 - 台灣民政府 (дата звернення: 09. 09. 2025).

10.辛丑條約 URL: 辛丑條約 - 维基文库 · 自由的图书馆 (дата звернення: 09. 09. 2025)

Монографії, наукові статті, підручники, навчальні посібники

11.Бесєдіна Н.В. Сунь Ятсен і становлення нової суспільної свідомості в Китаї. URL: https://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Istoria/32594.doc.htm (дата звернення: 26.10.25)

12.Бондаренко Т.В. Освітні можливості використання геоінформаційних ресурсів Google в процесі візуалізації навчальної інформації. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 76, № 2. С. 96-107

13.Булик М.В., Гаврилова Н.В. Міжнародні відносини та зовнішня політика Китаю в історичній ретроспективі: навчальний посібник. Маріуполь: МДУ, 2019. 233 с.

14.Васильків І.Д., Островський В.В., Басюк О.Я., Паршин І.Л., Костікова М.І. Всесвітня історія: підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2022. 192 с.

15.Власій О., Дудка О. Інтерактивні технології як засіб підвищення ефективності навчання. *Гірська школа Українських Карпат*. 2020. № 23. С. 128-132.

16.Воровка М.І. Джерельна база історико-педагогічного дослідження: поняття та специфіка. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2018. № 2. С. 13–17.

17.Гісем О.В., Мартинюк О.О. Всесвітня історія : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків: Вид-во «Ра-нок», 2017. 256 с.

18.Гісем О.В., Мартинюк О.О. Всесвітня історія : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків: Вид-во «Ра-нок», 2022. 234 с.

19.Глушко О. Компетентнісний підхід в освіті: європейський досвід. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 5(5). С. 8-21

20.Д'ячков С.В., Литовченко С.Д. Всесвітня історія : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 192 с.

21.Демченко В.А., Балабанова К.Є., Ємельянова, Є.С. Реалізація компетентнісного підходу в самостійній роботі студентів закладів вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 239 (38). С. 34-40

22.Дудка Я.В. Візуалізація освітнього процесу з історії та географії шляхом використання сучасних цифрових платформ. *Педагогічна діяльність в епоху цифрового освітнього середовища*: матеріали регіонал. наук.-практ. семінару, 25 червня 2024 р. Біла Церква, 2024. С. 39-42

23.Жуков О., Подрез Ю. Політика провідних світових держав у Китаї у зв'язку з повстанням іхетуанів (1899-1901 рр.). *Старожитності Лукомор'я*. 2022. №3. С. 60-69

24.Задорожна Л.В. Навчальні функції історичних документів. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. пр. Кривий Ріг, 2004. Вип. 7. С. 179-190

25.Зайцева Т. Інтерактивні методи навчання як складова компетентнісного підходу в освіті. *Матеріали 8-ої Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Херсон, 28-29 вересня 2017 р. Херсон: ХДМА. С. 490-492.

26.Звонарьова Л.В. Використання історичних фактів за допомогою візуалізації. *Українські студії в європейському контексті*. 2024. № 9. С. 124-132.

27.Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2020. 618 с.

28.Калакура Я. Класифікація джерел із всесвітньої історії як дослідницький метод. *Україна–Європа–Світ*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2015. Вип. 15. С. 185-197

29.Карташова І.І., Степанюк А.В. Візуалізація як освітній тренд. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 181-183

30.Коляда І.А. Всесвітня історія : підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. заклів. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. 304 с.

31.Ключові компетентності для навчання протягом життя. URL: <https://op.europa.eu/de/publication-detail/-/publication/3c0580f9-6f6b-11ec-9136-01aa75ed71a1> (дата звернення: 05. 09. 2025)

32.Ладиченко Т.В., Осмолівський С.О., Мальований О.О. Всесвітня історія. 9 клас: підручник. Київ: Генеза, 2022. 176 с.

33.Лузан П. Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті: технологічний аспект. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2012. № 4. С. 5-11.

34.Лях І.М., Савенков О.І., Чобаль В.В., Гладкий К.І. Використання інтерактивних методів навчання. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 4. С. 14-20.

35.Малієнко Ю.Б. Формування історичної компетентності засобами підручника з історії середніх віків. *Проблеми сучасного підручника*. 2016. Вип. 16. С. 203-212.

36.Махмудов Д. «Важко пізнати – легко діяти»: політичні погляди Сунь Ятсена. *Сходознавство. Актуальність та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-метод. конф. м. Харків, 6 травня 2022 р. Харків, 2022. С. 206–208

37.Мороз П. Мороз І. Аналіз стану використання історичних джерел у навчанні історії в старшій школі. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 4. С. 142-153.

38.Муляр О., Василенко Н. Дидактичні аспекти використання інтерактивної дошки Padlet. *Вісник післядипломної освіти*. 2023. Т. 24, № 53. С. 123-137.

39.Нечипоренко К.П.. Сучасні методи навчання як засіб реалізації компетентнісного підходу в початковій освіті. *Рідна школа*. 2013. № 11 (1007). С. 66-69.

40.Нікора А.О. Формування предметно-історичних компетенцій як результат навчальної діяльності учнів. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 34. С. 189-197.

41.Осмоловський С.О., Ладиченко Т. В. Всесвітня історія. підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Київ: Генеза, 2017. 238 с.

42.Перетворення Китаю в напівколонію західних країн. URL: <https://studfile.net/preview/11765074/page:35/> (дата звернення: 05. 09. 2025)

43.Пінчук О.П. Цифрові освітні ресурси в епоху ШІ: етичні питання. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744692/1/Цифрові освітні ресурси в епоху.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744692/1/Цифрові_освітні_ресурси_в_епоху.pdf) (дата звернення: 20. 10. 2025)

44.Питльована Л.Ю. «Китай: Пиріг королів та імператорів»: до історії однієї карикатури. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 62-68.

45.Полянський П. Всесвітня історія: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Київ: Грамота, 2022. 223 с.

46.Пометун О., Гупан, Н. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. Вип. 24. С. 241–255

47.Реєнт, А.І., Малій О.В. Всесвітня історія. підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Київ: Генеза, 2017. 230 с.

48.Рубель В. А. Нова історія країн Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX): Навч. посібник. Київ: Либідь, 2007. 560 с.

49.Сім книг на зиму. Лікар китайської душі Лу Сюнь і знамениті три невдахи. URL: <https://ukrainian.cri.cn/701/2018/12/10/2s59757.htm> (дата звернення: 11. 11. 2025)

50.Сіньхайська революція в Китаї. URL: <https://buklib.net/books/32100/> (дата звернення: 11. 09. 2025)

51.Скрипник, О.М. «Роль Сунь Ятсена в Синьхайській революції 1911 – 1912 рр.». *Уманська старовина*. 2016. № 1 С. 52-56

52.Слижук О.А. Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання української літератури в 5-7 класах. *Проблеми сучасного підручника*. 2024. Вип. 33. С. 228-237

53.Соціально-економічний розвиток Китаю в останній третині XIX – на початку XX ст. URL: <https://studfile.net/preview/11736686/page:5/>. (дата звернення: 04. 09. 2025)

54.Сорочинська Н.М. Всесвітня історія: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Тернопіль: Навчальна книга, 2022. 249 с.

55.Степанков В.С., Дубінський В.А. Нова історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2006. 92 с.

56.Сухобокова О.О. Реформаторський рух в Китаї наприкінці XIX ст.. *Питання сходознавства в Україні* : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 29-30 березня 2018 р. / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2018. С. 184-187.

57.Сьомик-Жураківська Л.І. Цифрові інструменти під час викладання історії в умовах дистанційного навчання. *Фахова передвища освіта*. 2025. № 3. С. 87-90

58.Тиндирика О.О. Міжпредметні зв'язки на уроках історії як засіб формування компетентностей учня. *«Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи»*: матеріали Першої міжнарод. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика. Фенікс, м. Київ, 2019. С. 250-253.

59.Черних И.Д. У истоков китайской модернизации. *Сучасні тенденції сходознавства*: зб. наук. праць. Харків: ХНПУ, 2015. С. 92-95.

60.Щупак І.Я. Всесвітня історія, підручник для 9 кл. Київ: УОВЦ «Оріон», 2017. 285 с.

61.Якимчук О.І. Компетентнісний підхід в освіті: українські реалії. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2020. Вип. 2 № 2. С. 193-206.

62.Японо-китайська війна 1894-1895 рр. URL: https://pidru4niki.com/83320/politologiya/mizhnarodni_vidnosini_dalekomu_shodi#950. (дата звернення: 07. 09. 2025)

63.Ярмоліцька Н. В., Євдокимова Л. І. «Три народних принципи» Сунь Ятсена: філософсько-світоглядний і політологічний зміст концепту. *Політологічний вісник*. 2023. Вип. 90. С. 29–46.

64.Белов Е.А. Революция 1911—1913 гг. в Китае. Москва, 1958. 116 с.

65.Ефимов Г.В. Очерки по новой и новейшей истории Китая: учебник. Москва, 1951. 576 с.

66.История Китая: учебник / Под ред. А.В. Меликсетова. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Изд-во МГУ, Изд-во «Высшая школа», 2002. 736с.

67.История стран Азии и Африки в новое время: учебное пособие / редкол. Ацамба Ф.А. и др. Москва: Изд-во, МГУ, 1971. 610 с.

68.Новая история стран Азии и Африки: учебник для студ. высш. учеб. заведений / под ред. А.М. Родригеса А.М. и др. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2010. Ч. 1. 400 с.

69.Новая история Китая. Учебник / отв. ред. С.Л. Тихвинский. Москва: изд-во «Наука», гл. ред. восточной литературы, 1972. 637 с.

70.Colored Wood Block Prints from the Chinese Revolution of 1911: A Gallery of Artistic Propaganda Posters URL: <https://www.openculture.com/2018/04/colorful-wood-block-prints-from-the-chinese-revolution-of-1911.html> (дата звернення: 11. 11. 2025)

71.John King. China: A New History, Second Enlarged Edition. Harvard University Press, 2006. 640 p

72.HK urged to learn patriotic lesson from 1911. URL: <https://epaper.chinadaily.com.cn/a/202109/24/WS614cfefeea31019b029ba0918.html> (дата звернення: 27. 09. 2025)

73.Hundred Days of Reform. URL: <https://www.britannica.com/event/Hundred-Days-of-Reform> (дата звернення: 16. 09. 2025)

74.KEY POINTS across East Asia—by Era 1750-1919. URL: https://afe.easia.columbia.edu/main_pop/kpct/kp_1900-1950.htm (дата звернення: 08. 09. 2025)

75.Li Ti-Tsun. Life of Sun-Yat-Sen. *The Chinese Students' Monthly*. 1928. Vol. XXIV, No. 1. P. 14–29

76. Source 6. Anon. Map of uprisings during the Xinhai Revolution. URL: <https://chinesehistoryforteachers.omeka.net/items/show/89> (дата звернення: 08. 09. 2025)

77. Dr. Malyaban Chattopadhyay. The Boxer Rebellion. URL: https://agc.ac.in/resources/boxer_rebellion_pdf.pdf (дата звернення: 19. 09. 2025)

78.The Reform Movement in China, 1898–1912. By Meribeth E.Cameron, Ph.D. London. 1931. p. 218.

79.Ulusoy C. Sun Yat-sen as a Modernist Nationalist and His Political Legacy. *BRIQ Belt & Road Initiative Quarterly*, 2025. 6(2), 147-168

80.Vezzosi Giulio. Sun Yat-sen: A globe-trotter with a cause. *University of Pisa*, 2012/2013. P. 1-16

81.Xinhai Revolution Museum URL: <https://www.chinawiki.net/thread/48/29457.html> (дата звернення: 11. 11. 2025)

82.Yang Zhiyi. Poetry, History, Memory: Wang Jingwei and China in Dark Times. University of Michigan Press, 2023. P. 350

83.Zengyuan Pu. «The Movement for Constitutionalism and Constitutions in Twentieth-Century China», in Alice E-S. Tay and Conita Leung (eds.), *Constitution-making and Restructuring in the Present and Former Communist World*, special issue of the *Bulletin of Australian Society of Legal Philosophy*, Vol. 17, Nos. 58/59, 1992, p. 162

84.党委办公室. 辛亥革命的意义和局限. 党史“微学习”, 第 2 期, 2021年 4 月 2.

85.候選人題名 孫文 黎元洪 黃興 URL: https://www.info.gov.hk/gia/general/201103/01/P201103010152_photo_1025014.htm (дата звернення: 17. 10. 2025)